

ΟΡΧΑΝ ΠΑΜΟΥΚ

Χιόνι

Μετάφραση
ΣΤΕΛΛΑ ΒΡΕΤΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 504

Ορχάν Παμούκ. Χιόνι

Τίτλος πρωτοτύπου: *Kar*

Υπεύθυνη έκδοσης: Ελένη Κεχαγιόγλου

Μετάφραση: Στέλλα Βρετού

Διόρθωση: Μαριάνθη Κιουρτσόγλου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright © İletişim Yayincılık A.S., 2002

All rights reserved

Copyright © για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2017

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα

από τις εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα, 2007

Νέα έκδοση στην ελληνική γλώσσα

από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2020

KET Γ297 ΚΕΠ 870/20

ISBN 978-960-16-8627-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ : 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη Ρουγιά

Περιεχόμενα

1. Η σιωπή του χιονιού. Το ταξίδι στο Καρς	15
2. Η πόλη μας είναι ήσυχο μέρος. Οι μακρινές γειτονιές	24
3. Ψηφίστε το Κόμμα του Αλλάχ. Φτώχεια και ιστορία	37
4. Ήρθες στ' αλήθεια για να καλύψεις τις εκλογές και τις αυτοκτονίες; Ο Κα και η Ιπέκ στο ζαχαροπλαστείο Καινούρια Ζωή	57
5. Δάσκαλε, μπορώ να σας κάνω μια ερώτηση; Η πρώτη και τελευταία συζήτηση ανάμεσα στον δολοφόνο και το θύμα	68
6. Έρωτας, θρησκεία και ποίηση. Η θλιβερή ιστορία του προέδρου της κοινότητας	83
7. Πολιτικούς ισλαμιστές μας λένε οι Δυτικοί και οι κοσμικοί. Στα κεντρικά γραφεία του κόμματος, στην Ασφάλεια και πάλι στους δρόμους	96
8. Η αυτοκτονία είναι μεγάλη αμαρτία. Η ιστορία του Λατζιβέρτ και του Ρουστέμ	111
9. Είστε άθεος; Ένας άπιστος που δε θέλει να αυτοκτονήσει	129
10. Γιατί είναι ωραίο αυτό το ποίημα; Χιόνι και ευτυχία	139
11. Είναι άλλος ο Θεός στην Ευρώπη; Ο Κα με τον σείχη εφέντη	149
12. Αν δεν υπάρχει Θεός, τότε γιατί να υποφέρουν τόσο οι φτωχοί; Η θλιβερή ιστορία του Νετζίπ και της Χιτζράν	158

13. Δε θέλω να συζητήσω για τη θρησκεία μου με έναν άθεο.
Περπατώντας στο χιόνι με την Καντιφέ170
14. Πώς γράφετε ποίηση; *Συζητήσεις στο βραδινό φαγητό
για τον έρωτα, τη μαντίλα και την αυτοκτονία*179
15. Όλοι στη ζωή ένα πράγμα θέλουμε.
Στο Θέατρο Μιλét 198
16. Εκεί που δεν υπάρχει Θεός. *Η εικόνα που έβλεπε
ο Νετζίπ, και το ποίημα του Κα*211
17. Πατρίδα ή Μαντίλα. *Ένα θεατρικό έργο για ένα
κορίτσι που έκαψε το τσαντόρ του* 220
18. Μην πυροβολείτε, τα όπλα είναι γεμάτα!
Η επανάσταση στη σκηνή 230
19. Πόσο όμορφα έπεφτε το χιόνι. *Η νύχτα
της επανάστασης* 243
20. Να πάνε όλα καλά για την πατρίδα μας και
το έθνος μας! *Η νύχτα, όταν ο Κα κοιμόταν,
και το επόμενο πρωί* 253
21. Δεν αναγνωρίζω κανέναν. *Ο Κα στα χρύα
και τρομακτικά δωμάτια* 267
22. Αυτός ο άνθρωπος θα υποδυθεί τον Ατατούρκ;
*Η καριέρα του Σουνάι Ζαΐμ στο μοντέρνο θέατρο
και στον στρατό* 281
23. Ο Θεός είναι τόσο δίκαιος, που ξέρει ότι είναι
θέμα ζωής και όχι πίστης ή λογικής. *Στο στρατηγείο
με τον Σουνάι* 301
24. Εγώ, ο Κα. *Εξαγωνική νιφάδα* 318
25. Οι μοναδικές στιγμές ελευθερίας στο Καρς. *Ο Κα
και η Καντιφέ στο δωμάτιο του ξενοδοχείου* 330
26. Δεν είναι η φτώχεια που μας δένει τόσο πολύ
με τον Θεό μας. *Η δήλωση του Λατζιβέρτ προς
όλη τη Δύση* 339
27. Κουράγιο, κορίτσι μου, το Καρς είναι μαζί σου. *Ο Κα
προσπαθεί να πείσει τον Τουργκούτ μπέη
να υπογράψει τη δήλωση* 356

28. Σε τι διαφέρει ο πόνος της αναμονής από τον έρωτα; <i>Ο Κα και η Ιπέκ στο δωμάτιο του ξενοδοχείου</i>	368
29. Αυτό που μου λείπει. <i>Στη Φρανκφούρτη</i>	374
30. Πότε θα ξαναβρεθούμε; <i>Σύντομη ευτυχία</i>	392
31. Δεν είμαστε βλάκες, είμαστε φτωχοί! <i>Η μυστική συγκέντρωση στο ξενοδοχείο Ασία</i>	397
32. Όσο υπάρχουν μέσα μου δυο ψυχές, δεν μπορώ να το κάνω. <i>Για τον έρωτα, την ασημαντότητα και την εξαφάνιση του Λατζιβέρτ</i>	422
33. Ένας άθεος στο Καρς. <i>Ο φόβος για κάποιο χτύπημα</i> ...	436
34. Ούτε η Καντιφέ θα το δεχτεί. <i>Ο μεσολαβητής</i>	454
35. Δεν είμαι πράκτορας κανενός. <i>Ο Κα και ο Λατζιβέρτ μαζί στο κελί</i>	471
36. Δε θα πεθάνετε στ' αλήθεια, κύριε, έτσι δεν είναι; <i>Παιχνίδι με τη ζωή, παζάρι ανάμεσα στην τέχνη και την πολιτική</i>	488
37. Τα μαλλιά της Καντιφέ είναι το μοναδικό θέμα της αποφινής βραδιάς. <i>Προετοιμασίες για την τελευταία παράσταση</i>	506
38. Σκοπός μου δεν είναι να σε στενοχωρήσω. <i>Υποχρεωτική επίσκεψη</i>	522
39. Είναι ωραίο να κλαις μαζί με τον άλλο. <i>Ο Κα και η Ιπέκ στο ξενοδοχείο</i>	534
40. Πρέπει να είναι δύσκολο να είστε διπλός πράκτορας. <i>Το κεφάλαιο που έμεινε μισό</i>	552
41. Κάθε ζωή είναι σαν νιφάδα του χιονιού. <i>Το χαμένο πράσινο τετράδιο</i>	557
42. Θα ετοιμάσω τη βαλίτσα μου. <i>Με τα μάτια της Ιπέκ</i>	568
43. Ο κύριος λόγος που αυτοκτονούν οι γυναίκες είναι η περηφάνια. <i>Τελευταία πράξη</i>	580
44. Κανείς εδώ δεν αγαπάει τον Κα σήμερα. <i>Τέσσερα χρόνια αργότερα, στο Καρς</i>	601
Επίμετρο	635

«Παρατηρούμε την επικίνδυνη άκρη των πραγμάτων,
τον έντιμο κλέφτη, τον τρυφερό δολοφόνο,
τον δεισιδαίμονα άθεο».

Ρόμπερτ Μπράουνινγκ,
«Η απολογία του επισκόπου Μπλούγκραμ»

«Η πολιτική σε ένα λογοτεχνικό κείμενο
μοιάζει με πιστολιά που ακούγεται
στη διάρκεια ενός κονσέρτου, κάτι χυδαίο
που δεν μπορείς όμως να αγνοήσεις.
Τώρα θα μιλήσουμε για πολύ άσχημα πράγματα...»
Σταντάλ, *Το μοναστήρι της Πάρμας*

«Εξαφανίστε τον λαό, συντρίψτε τον, κλείστε του το στόμα.
Γιατί ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός
είναι πιο σημαντικός από τον λαό».
Ντοστογιέφσκι, *Σημειώσεις για τους
Αδελφούς Καραμαζόφ*

«Ο Ευρωπαίος μέσα μου ανησυχούσε».
Τζόζεφ Κόνραντ, *Με τα μάτια ενός Δυτικού*

Η σιωπή του χιονιού

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΚΑΡΣ

Η ΣΙΩΠΗ ΤΟΥ ΧΙΟΝΙΟΥ, σκεφτόταν ο άντρας εκεί που καθόταν στο λεωφορείο, ακριβώς πίσω από τον οδηγό. Αν ήταν η αρχή ενός ποιήματος, θα ονόμαζε αυτό που ένιωθε μέσα του «η σιωπή του χιονιού».

Τελευταία στιγμή είχε προλάβει το λεωφορείο που τον πήγε στο Καρς. Είχε ξεκινήσει από την Ιστανμπούλ, και στον σταθμό λεωφορείων στο Ερζερούμ είχε φτάσει μετά από ένα διήμερο ταξίδι με χιόνια και καταιγίδες: με την τσάντα στο χέρι, στους βρόμικους και κρύους διαδρόμους του σταθμού, προσπαθούσε να μάθει από πού φεύγανε τα λεωφορεία για το Καρς, όταν κάποιος του είπε ότι ένα έφευγε εκείνη τη στιγμή.

«Βιαζόμαστε» του είπε ο εισπράκτορας του παλιού λεωφορείου Μάγκιρους, επειδή δεν ήθελε να ανοίξει την πόρτα της μπαγκαζιέρα που μόλις είχε κλείσει. Γι' αυτό και ο άντρας είχε μαζί του, σφηνωμένη ανάμεσα στα πόδια του, τη μεγάλη χειραποσκευή του, σε σκούρο βυσσινί χρώμα, μάρκας Bally. Ο επιβάτης, που καθόταν δίπλα στο παράθυρο, φορούσε ένα παλτό στο χρώμα της στάχτης αγορασμένο πέντε χρόνια πριν στη Φρανκφούρτη, από ένα κατάστημα Κάουφχοφ. Ας πούμε από τώρα ότι, όσες μέρες έμεινε στο Καρς, το όμορφο αυτό παλτό από μαλακό ύφα-

σμα τον έκανε να αισθάνεται ντροπή και ανησυχία, αλλά του έδινε και ένα αίσθημα σιγουριάς.

Χιόνιζε από την ώρα που ξεκίνησε το λεωφορείο, και ο επιβάτης δίπλα στο παράθυρο κοίταζε με μάτια ορθάνοιχτα, ελπίζοντας να δει κάτι καινούριο, τις απόμερες γειτονιές του Ερζερούμ, τα μικρά, φτωχικά μπακάλικα, τους φούρνους, το εσωτερικό των ετοιμόρροπων καφενείων. Το χιόνι ήταν πιο χοντρό και πιο βαρύ από κείνο που έπεφτε σε όλη τη διαδρομή από την Ιστανμπούλ στο Ερζερούμ. Αν ο επιβάτης δίπλα στο παράθυρο δεν ήταν κουρασμένος από το ταξίδι και κοίταζε λίγο πιο προσεκτικά τις χοντρές νιφάδες που πέφτανε από τον ουρανό σαν πούπουλα, ίσως να μπορούσε να αντιληφθεί τη χιονοθύελλα που πλησίαζε, ίσως να καταλάβαινε από την αρχή πως είχε ξεκινήσει ένα ταξίδι που θα του άλλαζε τη ζωή, και να γύριζε πίσω.

Κάτι που τώρα ούτε που του περνούσε από το μυαλό. Κοίταζε επίμονα τον ουρανό, που φαινόταν πιο φωτεινός τώρα που βράδιαζε, όμως στις ολοένα πιο χοντρές νιφάδες του χιονιού που στροβιλιζόνταν στον αέρα δε διέκρινε τις ενδείξεις της καταστροφής που πλησίαζε, αλλά τα σημάδια της αθωότητας και της ευτυχίας που είχε γνωρίσει στα παιδικά του χρόνια και τώρα, επιτέλους, ξαναγύριζαν. Ο επιβάτης που καθόταν στη θέση δίπλα στο παράθυρο είχε επιστρέψει για πρώτη φορά στην Ιστανμπούλ –στην πόλη όπου έζησε τα ευτυχισμένα παιδικά του χρόνια– μια βδομάδα πριν, μετά από δώδεκα χρόνια, όταν πέθανε η μητέρα του, είχε μείνει εκεί τέσσερις μέρες και τώρα ταξίδευε για το Καρς, σε ένα ταξίδι που προέκυψε τελείως αναπάντεχα. Η ξεχωριστή ομορφιά του χιονιού τον έκανε πιο ευτυχισμένο απ’ ό,τι η Ιστανμπούλ που είχε χρόνια να δει. Ήταν ποιητής, και πολλά χρόνια πριν, σε ένα ποίημά του, ελάχιστα γνωστό στους Τούρκους αναγνώστες του, έλεγε ότι στη ζωή μας χιονίζει μια φορά στα όνειρά μας.

Καθώς το χιόνι έπεφτε αργά και σιωπηλά όπως στα όνειρα, ο επιβάτης στη θέση δίπλα στο παράθυρο, παρασυρμένος από την αθωότητα και την αγνότητα που χρόνια αναζητούσε με πάθος, πίστεψε όλο αισιοδοξία ότι θα μπορούσε να νιώσει στον κόσμο αυτό σαν στο σπίτι του. Και μετά από λίγο έκανε κάτι που είχε πολλά χρόνια να περάσει από το μυαλό του ότι θα μπορούσε να κάνει: κοιμήθηκε στο κάθισμά του.

Ας εκμεταλλευτούμε το γεγονός ότι κοιμάται και ας πούμε σιγανά μερικά πράγματα γι' αυτόν. Δώδεκα χρόνια ζούσε στη Γερμανία ζωή πολιτικού εξόριστου, αν και η πολιτική ποτέ δεν τον ενδιέφερε ιδιαίτερα. Πραγματικό του πάθος, μοναδική του σκέψη, ήταν η ποίηση. Ήταν σαράντα δύο χρονών, εργένης, δεν είχε παντρευτεί ποτέ. Μαζεμένος όπως ήταν στο κάθισμά του, δε φαινόταν καλά, αλλά για Τούρκο θα μπορούσε να τον πει κανείς ψηλό, με καστανά μαλλιά και άσπρη επιδερμίδα, που έδειχνε ακόμα πιο χλωμή από το ταξίδι. Ήταν άνθρωπος ντροπαλός, του άρεσε η μοναξιά. Αν ήξερε πως το κεφάλι του, έτσι όπως κουνιόταν το λεωφορείο, μόλις τον πήρε ο ύπνος έπεσε πρώτα στον ώμο και έπειτα στο στήθος του διπλανού του, θα ντρεπόταν πολύ. Ο επιβάτης με το πεσμένο πάνω στον γείτονά του σώμα ήταν άνθρωπος καλοπροαίρετος, έντιμος και πάντα μελαγχολικός, όπως οι ήρωες του Τσέχοφ, που στην προσωπική τους ζωή, εξαιτίας αυτών των χαρακτηριστικών, είναι άχρωμοι και αποτυχημένοι. Αργότερα θα έχουμε πολλά να πούμε για το θέμα της μελαγχολίας. Έτσι άβολα όπως κάθεται ο επιβάτης, καταλαβαίνω ότι δε θα κοιμάται για πολλή ώρα ακόμα, γι' αυτό να σας πω αμέσως ότι ονομάζεται Κερίμ Αλακούσογλου, ότι το όνομά του δεν του αρέσει και προτιμάει να τον φωνάζουν με τα αρχικά τού ονοματεπωνύμου του, ΚΑ, και ότι το ίδιο θα κάνω κι εγώ σε αυτό το βιβλίο. Στα σχολικά του χρόνια, στις εργα-

σίες και στις κόλλες των εξετάσεων ο ήρωάς μας χρησιμοποίησε το όνομα Κα, και αργότερα, στις εξετάσεις στο πανεπιστήμιο, αντί για το όνομά του, υπέγραφε με πείσμα Κα, και γι' αυτό ακριβώς το θέμα δε δίσταζε να τσακώνεται κάθε φορά και με τους καθηγητές αλλά και με δημόσιους υπαλλήλους. Η μητέρα του, η οικογένειά του, οι φίλοι του, όλοι τον αποκαλούσαν Κα, και επειδή με αυτό το όνομα είχε εκδώσει και τα ποιήματά του, το «Κα» στην Τουρκία και στη Γερμανία ανάμεσα στους Τούρκους είχε αποκτήσει μια μικρή φήμη γεμάτη μυστήριο.

Τώρα ας προσθέσω κι εγώ, σαν τον οδηγό που ευχήθηκε στους επιβάτες καλό ταξίδι καθώς το πούλμαν αναχωρούσε από τον σταθμό του Ερζερούμ: Ωρα καλή, αγαπητέ Κα... Αλλά δε θέλω να σας κοροϊδέψω: είμαστε φίλοι με τον Κα από παλιά και ξέρω όσα πρόκειται να του συμβούν πριν ακόμη αρχίσω να σας διηγούμαι την ιστορία.

Μετά το Χορασάν το λεωφορείο έστριψε βόρεια προς το Καρς. Ο Κα ξύπνησε όταν ο οδηγός αναγκάστηκε να φρενάρει απότομα, επειδή σε μια από τις ανηφόρες βρέθηκε ξαφνικά μπροστά του ένας αραμπάς. Δεν πέρασε πολλή ώρα, και άρχισε να συμμετέχει στην ατμόσφαιρα συντροφικότητας που επικρατούσε στο λεωφορείο. Όταν το λεωφορείο έκοβε ταχύτητα στις στροφές, στις άκρες γκρεμών με βράχια, ο Κα, αν και καθόταν πίσω από τον οδηγό, σηκωνόταν κι αυτός όρθιος, όπως οι επιβάτες στα πίσω καθίσματα, για να δει καλύτερα τον δρόμο, προσπαθούσε να δείξει με το δάχτυλό του στον συνεπιβάτη που καθάριζε πρόθυμα το θολό τζάμι του οδηγού το σημείο που του είχε ξεφύγει (η προσπάθειά του να βοηθήσει περνούσε απαρατήρητη), και όταν η χιονοθύελλα δυνάμωνε και οι υαλοκαθαριστήρες δεν προλάβαιναν να καθαρίσουν το μπροστινό τζάμι, που γινόταν σε μια στιγμή κάτασπρο, προσπαθούσε κι αυτός, όπως και ο οδηγός, να καταλάβει

προς τα πού πήγαινε η άσφαλτος, που δε φαινόταν πια καθόλου.

Οι πινακίδες δε διαβάζονταν γιατί είχαν πιάσει χιόνι. Η χιονοθύελλα δυνάμωσε και ο οδηγός έσβησε τους προβολείς και χαμήλωσε τα φώτα στο εσωτερικό του λεωφορείου. Στο μισοσκόταδο ο δρόμος φάνηκε καλύτερα. Τρομαγμένοι οι επιβάτες, χωρίς να μιλάνε μεταξύ τους, κοίταζαν τους χιονισμένους δρόμους των φτωχικών κωμοπόλεων, τις χλωμές λάμπες στα ετοιμόρροπα μονόπατα σπίτια, τους ήδη κλειστούς από το χιόνι δρόμους των μακρινών χωριών, τους γκρεμούς που μόλις φωτίζονταν από τα μικρά φώτα του λεωφορείου. Όποτε μιλούσαν οι επιβάτες, μιλούσαν ψιθυριστά.

Ο διπλανός του, που στην αγκαλιά του είχε αποκοιμηθεί ο Κα, τον ρώτησε χαμηλόφωνα ποιος ήταν ο σκοπός του ταξιδιού του στο Καρς. Εύκολα καταλάβαινε κανείς ότι ο Κα δεν ήταν ντόπιος.

«Είμαι δημοσιογράφος» ψιθύρισε ο Κα... Δεν ήταν αλήθεια αυτό. «Πηγαίνω να καλύψω τις δημοτικές εκλογές και το θέμα με τις αυτοκτονίες των κοριτσιών». Αυτό ήταν αλήθεια.

«Όλες οι εφημερίδες της Ιστανμπούλ γράψανε για τον δήμαρχο του Καρς που δολοφονήθηκε και για τις γυναίκες που αυτοκτόνησαν» είπε ο διπλανός με έντονα φορτισμένη φωνή, και ο Κα δεν κατάλαβε αν ήταν από ντροπή ή από περηφάνια.

Όσο κράτησε το ταξίδι, ο Κα κουβέντιαζε με τον λεπτό όμορφο χωρικό, τον οποίο μετά από τρεις μέρες θα ξανα-συναντούσε στη χιονισμένη λεωφόρο Χαλίτπασα, και ενώ θα τρέχαν δάκρυα από τα μάτια του. Έμαθε ότι ο χωρικός είχε πάει τη μητέρα του στο Ερζερούμ επειδή το Καρς δεν είχε καλά νοσοκομεία, ότι στο χωριό του, κοντά στο Καρς, ασχολιόταν με την κτηνοτροφία, ότι δύσκολα τα βγάζανε

πέρα εκεί αλλά δεν ήταν επαναστάτης, ότι –για λόγους που δεν εξήγησε στον Κα– δε λυπόταν για τον εαυτό του αλλά για τη χώρα του, ότι ήταν πολύ ευχαριστημένος που κάποιος μορφωμένος όπως ο Κα είχε έρθει από τόσο μακριά για να ασχοληθεί με τα προβλήματα του Καρς. Στα απλά του λόγια, στο περήφανο ύφος του καθώς μιλούσε, είχε μια ευγένεια που προκαλούσε τον σεβασμό του Κα.

Ο Κα είχε καταλάβει πως η παρουσία του άντρα τον ηρεμούσε. Το είδος αυτό της ηρεμίας –δώδεκα χρόνια στη Γερμανία ο Κα δεν το είχε αισθανθεί ποτέ– το θυμόταν από τον καιρό που είχε την ευχαρίστηση να νιώθει κατανόηση και στοργή για κάποιον λιγότερο δυνατό από τον εαυτό του. Κάτι τέτοιες ώρες προσπαθούσε να δει τον κόσμο με τα μάτια του ανθρώπου για τον οποίο αισθανόταν λύπη και συμπάθεια. Κάνοντας και τώρα το ίδιο, ο Κα κατάλαβε ότι φοβόταν λιγότερο τη χιονοθύελλα, που δεν έλεγε να κοπάσει, ότι δε θα πέφτανε στον γκρεμό και ότι το λεωφορείο, έστω και καθυστερημένα, θα έφτανε στο Καρς.

Όταν το λεωφορείο μπήκε στις δέκα, με καθυστέρηση τριών ωρών, στα σκεπασμένα με χιόνι σοκάκια του Καρς, ο Κα δεν αναγνώρισε την πόλη. Δεν ήξερε πού ήταν ούτε το κτίριο του σταθμού, μπροστά στο οποίο είχε ξαφνικά βρεθεί μια ανοιξιιάτικη μέρα είκοσι χρόνια πριν, όταν έφτασε εκεί με το ατμοκίνητο τρένο, ούτε το ξενοδοχείο Τζουμχουριέτ «με τηλέφωνο σε κάθε δωμάτιο» όπου τον είχε πάει ο αραμπατζής, αφού τον γύρισε πρώτα σε όλη την πόλη. Όλα λες και είχαν σβηστεί ή χαθεί κάτω από το χιόνι. Ένας δυο αραμπάδες στον σταθμό θύμιζαν το παρελθόν, αλλά η πόλη έδειχνε πολύ πιο μελαγχολική και φτωχική απ' ό,τι είχε δει και απ' ό,τι θυμόταν ο Κα μερικά χρόνια πριν. Από τα παγωμένα παράθυρα του λεωφορείου είδε τις πολυκατοικίες από μπετόν –παρόμοιες είχαν χτιστεί τα τελευταία δέκα χρόνια παντού στην Τουρκία–, τις πινακί-

δες από πλεξιγκλάς που έκαναν όλα τα μέρη να μοιάζουν μεταξύ τους και τις προεκλογικές αφίσες που κρέμονταν από σκοιινιά περασμένα απ' άκρη σ' άκρη στους δρόμους.

Μόλις κατέβηκε από το λεωφορείο και τα πόδια του πάτησαν το μαλακό χιόνι, το κρύο, διαπεραστικό, μπήκε από τα μπατζάκια του. Καθώς ρώτησε να μάθει πού ήταν το ξενοδοχείο Κάρπαλας, όπου είχε τηλεφωνήσει από την Ιστανμπούλ και είχε κάνει κράτηση, ανάμεσα στους επιβάτες που παίρνανε από τον εισπράκτορα τις αποσκευές τους είδε γνώριμα πρόσωπα, αλλά ήταν τόσο πολύ το χιόνι που έπεφτε, ώστε δεν μπορούσε να ξεχωρίσει ποιος ήταν ποιος.

Τους ξανάδε στο εστιατόριο Γεσίλγιουρτ, όπου πήγε αφού τακτοποιήθηκε στο ξενοδοχείο. Τον ταλαιπωρημένο, κουρασμένο αλλά ακόμα γοητευτικό και αεράτο άντρα και την παχουλή αλλά ευκίνητη γυναίκα που έδειχνε πως ήταν σύντροφός του. Ο Κα τους θυμόταν από την Ιστανμπούλ, από το πολιτικό θέατρο με τα πολλά αριστερά μηνύματα της δεκαετίας του 1970: το όνομα του άντρα ήταν Σουνάι Ζαϊμ. Καθώς τους κοίταζε αφηρημένος, κατέληξε πως η γυναίκα έμοιαζε με μια συμμαθήτριά του στο δημοτικό. Ο Κα είδε ότι και άλλοι στα γύρω τραπέζια είχαν τη χλωμή και άψυχη επιδερμίδα που χαρακτηρίζει τους θεατρικούς κύκλους. Τι δουλειά είχε ο μικρός θεατρικός θίασος, τη χιονισμένη αυτή νύχτα του Φλεβάρη, σ' ετούτη την ξεχασμένη πόλη; Ο Κα πριν φύγει από το εστιατόριο, όπου είκοσι χρόνια πριν σύχναζαν δημόσιοι υπάλληλοι, νόμισε πως είδε σε ένα άλλο τραπέζι και έναν από τους αριστερούς ήρωες της δεκαετίας του 1970· τότε ο ήρωας κυκλοφορούσε με το όπλο στο χέρι. Αλλά όπως φτώχυναν και χλώμιασαν το Καρς και το εστιατόριο, έτσι και οι αναμνήσεις είχαν χάσει, θαρρείς, το χρώμα τους κάτω από το χιόνι.

Άραγε, στους δρόμους δεν κυκλοφορούσε ψυχή επειδή

χιόνιζε, ή μήπως στα παγωμένα πεζοδρόμια δεν υπήρχε ποτέ κανείς; Διάβασε με προσοχή τις προεκλογικές αφίσες στους τοίχους, τα διαφημιστικά φροντιστηρίων και εστιατορίων και τα πανό που πρόσφατα είχε κρεμάσει το δημαρχείο, με την ελπίδα να σταματήσουν οι αυτοκτονίες. Στα πανό ήταν γραμμένο: «Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Η ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ». Μέσα από τα παγωμένα παράθυρα ενός σχεδόν γεμάτου τσαϊχανέ ο Κα είδε παρέες αντρών να παρακολουθούν τηλεόραση. Βλέποντας τα παλιά, πέτρινα ρώσικα κτίρια, που χάρη σε αυτά το Καρς είχε τόσο ιδιαίτερη θέση στη μνήμη του, ο Κα ένωσε ανακούφιση.

Το ξενοδοχείο Κάρπαλας ήταν ένα από τα κομψά ρώσικα κτίρια, βαλτικής αρχιτεκτονικής. Στο διώροφο κτίσμα με τα στενόμακρα και ψηλά παράθυρα μπορούσε να πάει κανείς περνώντας κάτω από μια καμάρα που οδηγούσε σε μια αυλή. Καθώς ο Κα περνούσε κάτω από την καμάρα, τόσο ψηλή ώστε εκατόν δέκα χρόνια πριν να περνούν άνετα αποκάτω οι άμαξες, ο Κα ένωσε μια απροσδιόριστη ανησυχία, αλλά ήταν τόσο πολύ κουρασμένος που δεν έδωσε σημασία. Να σας πω όμως ότι η ανησυχία αυτή του Κα είχε σχέση με έναν από τους λόγους που τον είχαν φέρει στο Καρς: Τρεις μέρες πριν, στην Ιστανμπούλ, στην εφημερίδα Τζουμχουριέτ, όπου είχε πάει επίσκεψη, ο Κα συνάντησε έναν παλιό του φίλο, τον Τανέρ, που τον πληροφόρησε για τις δημοτικές εκλογές και για την παράξενη επιδημία αυτοκτονιών στην οποία υπέκυπταν πολλά νεαρά κορίτσια στο Καρς, όπως και στην πόλη Μπάτμαν. Ο Τανέρ είπε στον Κα ότι αν ήθελε να καλύψει αυτά τα δύο θέματα, αλλά και να δει και να γνωρίσει, δώδεκα χρόνια μετά, την πραγματική Τουρκία, θα μπορούσε να πάει στο Καρς. Θα φρόντιζε ο ίδιος να του δώσουν μια προσωρινή δημοσιογραφική ταυτότητα, μιας και κανείς δεν είχε τη διάθεση να

κάνει αυτή τη δουλειά, και πρόσθεσε ότι στο Καρς ήταν και η όμορφη συμφοιτήτριά τους η Ιπέκ. Αν και είχε χωρίσει από τον άντρα της τον Μουχτάρ, η Ιπέκ έμενε στο Καρς, στο ξενοδοχείο Κάρπαλας, με τον πατέρα της και την αδερφή της. Καθώς άκουγε τον φίλο του τον Τανέρ, πολιτικό σχολιαστή στην εφημερίδα *Τζουμχουριέτ*, ο Κα θυμήθηκε πόσο όμορφη ήταν η Ιπέκ.

Ο Κα ένωσε ανακούφιση όταν πήρε το κλειδί από τον υπάλληλο Τζαβίτ, που έβλεπε τηλεόραση στο ψηλοτάβανο σαλόνι του ξενοδοχείου, ανέβηκε στο δωμάτιο 203 του δευτέρου ορόφου και έκλεισε πίσω του την πόρτα. Μετά από προσεκτική ανάλυση του εαυτού του, έβγαλε το συμπέρασμα ότι, παρά τους φόβους του σε όλο το ταξίδι, ούτε ο νους του ούτε η καρδιά του είχαν ασχοληθεί με την πιθανότητα να βρίσκεται η Ιπέκ στο ξενοδοχείο. Με το δυνατό ένστικτο των ανθρώπων που από την ερωτική τους ζωή δεν έχουν να θυμούνται παρά μια σειρά από γεγονότα οδυνηρά και προσβλητικά, ο Κα προτιμούσε να πεθάνει παρά να ερωτευτεί.

Τα μεσάνυχτα, έχοντας φορέσει τις πιτζάμες του, πριν πέσει στο κρεβάτι άνοιξε λίγο τις κουρτίνες του σκοτεινού δωματίου του. Οι χοντρές νιφάδες του χιονιού συνέχιζαν να πέφτουν ασταμάτητα.

Η πόλη μας είναι ήσυχο μέρος

ΟΙ ΜΑΚΡΙΝΕΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ

ΟΤΑΝ ΧΙΟΝΙΖΕ, ο Κα ένιωθε πάντα καθαρός μέσα του, καθώς ξεχνιόνταν σκεπασμένα από το χιόνι η βρόμα, η λάσπη και το σκοτάδι της πόλης, όμως μετά την πρώτη μέρα στο Καρς έχασε αυτή την αίσθηση της αθωότητας που είχε σχέση μ' εκείνο. Εδώ το χιόνι ήταν κουραστικό, πληκτικό, τρομακτικό. Όλη νύχτα χιόνιζε. Δε σταμάτησε ούτε το πρωί όση ώρα περπατούσε στους δρόμους, καθόταν στα γεμάτα με άνεργους Κούρδους καφενεία, συζητούσε με τους εκλογείς, σαν ορεξάτος δημοσιογράφος, με μολύβι και χαρτί στο χέρι, ανέβαινε τους απότομους και παγωμένους δρόμους στις φτωχογειτονιές, καθώς συναντούσε τον πρώην δήμαρχο, τον αντινομάρχη και συγγενείς των αυτοχείρων κοριτσιών. Οι χιονισμένοι δρόμοι, που στα παιδικά του χρόνια, από την ασφάλεια του σπιτιού του στο Νισάντας, του δίνανε την εντύπωση ότι αποτελούσαν κομμάτι παραμυθιού, τώρα του φαινόταν σαν το ξεκίνημα μιας μεσοαστικής ζωής, που τα όνειρά του για αυτήν τα 'κρυβε μέσα του εδώ και χρόνια σαν τελευταίο καταφύγιο, και μιας απελπιστικής φτώχειας που δεν ήθελε ούτε να τη φαντάζεται.

Εκείνο το πρωί, καθώς η πόλη ξυπνούσε χωρίς να δίνει σημασία στο χιόνι που έπεφτε, περπάτησε πολύ γρήγορα από τη λεωφόρο Ατατούρκ προς την παραγκούπολη, τις πιο

φτωχικές συνοικίες του Καρς, στην περιοχή Καλέαλι. Καθώς περπατούσε βιαστικά κάτω από τις αγριελιές και τα πλατάνια με τα χιονισμένα κλαδιά, τα μάτια του βούρκωσαν από τη στενοχώρια βλέποντας τα παλιά και φθαρμένα ρώσικα κτίρια με τα μπουριά της σόμπας έξω από τα παράθυρα, το χιόνι που έπεφτε στην άδεια χιλιόχρονη αρμένικη εκκλησία ανάμεσα στις αποθήκες ξυλείας και τον πυλώνα του ρεύματος, τις αγέλες των σκυλιών που γάβγιζαν σε όποιον διέσχιζε την πεντακοσίων ετών πέτρινη γέφυρα πάνω από το μικρό ποτάμι Καρς, τον λεπτό καπνό από τις καμινάδες των μικρών σπιτιών της παραγκούπολης στο Καλέαλι, που έμοιαζε άδειο και εγκαταλειμμένο κάτω από το χιόνι. Δυο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι, είχαν πάει νωρίς στον φούρνο και τώρα γύριζαν με ζεστά φωμιά στην αγκαλιά τους σπρώχνοντας το ένα το άλλο και σκουντουφλώνοντας χαρούμενα, τόσο που τους χαμογέλασε και ο Κα. Δεν ήταν η φτώχεια και η απελπισία που τον άγγιζαν μέχρι βαθιά μέσα του· ήταν η αίσθηση της παράξενης και πανίσχυρης μοναξιάς που αργότερα θα διέκρινε παντού στην πόλη, στις άδειες βιτρίνες των φωτογραφικών στούντιο, στα παγωμένα τζάμια των τσαϊχανέδων, φίσκα από άνεργους που χαρτοπαίζανε, στις χιονισμένες άδειες πλατείες. Λες και όλοι είχαν ξεχάσει αυτό τον τόπο, λες και το χιόνι έπεφτε στην άκρη του κόσμου.

Το πρωί είχε την τύχη με το μέρος του και όλοι τον αντιμετώπισαν σαν να ήταν κάποιος σπουδαίος δημοσιογράφος από την Ιστανμπούλ που όλοι θέλανε να δούνε και να χαιρετήσουν σφίγγοντάς του το χέρι· από τον αντινομάρχη ως τον πιο φτωχό κάτοικο, όλοι του άνοιξαν την πόρτα τους και του μίλησαν. Τον Κα σύστησε στους κατοίκους του Καρς ο Σερντάρ μπέη, εκδότης της εφημερίδας *Σερχάτ Σεχίρ* [Ακριτική Πόλη], με κυκλοφορία τριακόσια είκοσι φύλλα, που κάποτε έστελνε τοπικά νέα στην εφημερίδα

Τζουμχουριέτ (τα περισσότερα δεν τυπώνονταν ποτέ). Η πρώτη δουλειά του Κα το πρωί μόλις βγήκε από το ξενοδοχείο ήταν να πάει στο σπίτι του παλιού αυτού δημοσιογράφου, του «τοπικού ανταποκριτή μας», όπως του είχαν πει από την Ιστανμπούλ όταν του έδωσαν το όνομά του. Ο Κα αμέσως κατάλαβε ότι ο Σερντάρ μπέη ήξερε όλο το Καρς. Απ' αυτόν πρωτοάκουσε την ερώτηση που θα του έκαναν εκατοντάδες φορές τις τρεις μέρες που θα έμενε στο Καρς.

«Καλώς ήρθατε στην ακριτική μας πόλη, κύριε. Αλήθεια, γιατί είστε εδώ;»

Ο Κα του είπε ότι είχε έρθει για να καλύψει δημοσιογραφικά τις εκλογές και ίσως να έγραφε και κάποιο άρθρο για τις αυτόχειρες κοπέλες.

«Υπερβάλλουν στο θέμα των αυτοχειρών κοριτσιών, όπως έγινε και στο Μπάτμαν» είπε ο δημοσιογράφος. «Πάμε πρώτα στον υπαστυνόμο. Για κάθε ενδεχόμενο, ας ξέρουν ότι είστε εδώ».

Από το 1940 κρατούσε η επαρχιακή αυτή συνήθεια. Οι ξένοι που έρχονταν στην κωμόπολη, ακόμα και οι δημοσιογράφοι, παρουσιάζονταν στην αστυνομία. Επειδή ήταν πολιτικός εξόριστος και έπειτα από χρόνια είχε γυρίσει στην πατρίδα του, και επειδή η παρουσία των ανταρτών του ΡΚΚ ήταν αισθητή στην πόλη (αν και κανείς δεν πολυμιλούσε για αυτό), ο Κα δεν έφερε αντίρρηση.

Κάτω από το χιόνι που έπεφτε αργά αργά, διέσχισαν διαγώνια την πόλη μέσα σε δεκαπέντε λεπτά, περνώντας από την αγορά τροφίμων, από τη λεωφόρο Κιαζίμ Καραμπεκιρ με τα τυροκομεία, όπου ήταν απλωμένα στη σειρά τεράστια κεφάλια κασέρι, τα καταστήματα ειδών κιγκαλερίας και ανταλλακτικών αυτοκινήτων, μπροστά από τσαϊχανέδες με θλιμμένους άνεργους που κοιτάζαν την τηλεόραση και το χιόνι.

Κάποια στιγμή ο Σερντάρ μπέη σταμάτησε και έδειξε στον Κα τη γωνιά του δρόμου όπου είχε δολοφονηθεί ο πρώην δήμαρχος. Σύμφωνα με όσα κυκλοφόρησαν τότε, η κατάρρευση ενός αυθαίρετου μπαλκονιού –ένα ασήμαντο πρόβλημα του δήμου– ήταν η αιτία που δολοφονήθηκε ο δήμαρχος. Ο δολοφόνος είχε συλληφθεί με το όπλο του στο χωριό του, τρεις μέρες μετά το περιστατικό, στον αχυρώνα του σπιτιού του όπου είχε κρυφτεί. Στις τρεις αυτές μέρες είχαν ακουστεί τόσο πολλά κουτσομπολιά, ώστε στην αρχή κανείς δεν πίστευε ότι αυτός ήταν ο ένοχος· το κίνητρο του φόνου ήταν τόσο ασήμαντο, που είχε προκαλέσει απογοήτευση.

Η Διεύθυνση Ασφαλείας του Καρς βρισκόταν σε ένα τριώροφο μακρόστενο κτίριο από τη σειρά των πέτρινων κτιρίων στη λεωφόρο Φαΐκμπεη, που παλιά ανήκαν σε Ρώσους και πλούσιους Αρμένιους και τώρα τα περισσότερα στέγαζαν δημόσιες υπηρεσίες. Καθώς περίμεναν τον υπαστυνόμο, ο Σερντάρ μπέη έδειξε στον Κα τα ψηλά, δουλεμένα ταβάνια και του είπε ότι το κονάκι με τα σαράντα δωμάτια, την περίοδο της ρώσικης κατοχής, μεταξύ 1877-1918, ήταν το σπίτι ενός πλούσιου Αρμένη. Αργότερα, στο κτίριο στεγάστηκε και το ρώσικο νοσοκομείο.

Ο υπαστυνόμος είχε μια κοιλιά που θύμιζε βαρέλι μπίρας. Βγήκε στον διάδρομο και τους κάλεσε να μπουνε στο γραφείο του. Ο Κα κατάλαβε με την πρώτη ότι ο υπαστυνόμος δε διάβαζε Τζουμχουριέτ, επειδή θεωρούσε πως η εφημερίδα ήταν αριστερών αποκλίσεων, ότι δεν του έκανε καμιά θετική εντύπωση το γεγονός ότι ο Σερντάρ μπέη επαινούσε κάποιον επειδή ήταν ποιητής, ότι φοβόταν όμως και σεβόταν τον μπέη γιατί ήταν ο ιδιοκτήτης της τοπικής εφημερίδας του Καρς με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Όταν ο Σερντάρ μπέη σταμάτησε να μιλάει, ρώτησε τον Κα: «Θέλετε προστασία;».

«Τι εννοείτε;»

«Να σας δώσουμε έναν δικό μας με πολιτικά. Να ησυχάσετε».

«Μου χρειάζεται;» ρώτησε ο Κα, με αγωνία ασθενή που ο γιατρός τον συμβουλεύει ότι αποδώ και πέρα πρέπει να περπατάει με μπαστούνι.

«Η πόλη μας είναι ήσυχο μέρος. Τους τρομοκράτες που επιχειρήσαν να μας διασπάσουν τους πιάσαμε. Αλλά δεν ξέρεις τι μπορεί να γίνει».

«Αν το Καρς είναι ήσυχη πόλη, τότε δε μου χρειάζεται» είπε ο Κα. Πολύ θα ήθελε να ακούσει τον υπαστυνόμο να επιβεβαιώνει ότι η πόλη ήταν ήσυχο μέρος, αλλά ο Κασίμ μπέη δεν είπε τίποτα.

Πρώτα πήγαν στις πιο φτωχικές γειτονιές της πόλης, βόρεια, στο Καλέαλι και στο Μπαϊράμπασα. Κάτω από το χιόνι που έπεφτε ασταμάτητα, ο Σερντάρ μπέη χτυπούσε τις πόρτες των φτωχονοικοκυριών που ήταν χτισμένα με πέτρες, τσιμεντόλιθους και κυματιστή λαμαρίνα, όταν του άνοιγαν οι γυναίκες του σπιτιού ζητούσε να δουν τον νοικοκύρη, και αν ο Σερντάρ μπέη τον αναγνώριζε, με ύφος γεμάτο σιγουριά του έλεγε ότι ο διάσημος δημοσιογράφος φίλος του είχε έρθει από την Ιστανμπούλ στο Καρς με αφορμή τις εκλογές, όμως δε θα έγραφε μόνο για τις εκλογές αλλά και για το Καρς και για τις αιτίες που οδηγούσαν τις γυναίκες στην αυτοκτονία, και ότι αν του ανοίγονταν και του λέγανε τα προβλήματά τους, θα κάνανε καλό στην πόλη τους. Κάποιοι χαίρονταν όταν τους βλέπανε, καθώς νόμιζαν ότι ο Κα και ο Σερντάρ μπέη ήταν υποψήφιοι που τους φέρνανε τενεκέδες ηλιέλαιο, σαπούνια, ή μπισκότα και μακαρόνια. Όσοι από περιέργεια ή από φιλόξενη διάθεση αποφάσιζαν να τους βάλουν μέσα, πρώτα λέγανε στον Κα να μη φοβηθεί τον σκύλο που γάβγιζε. Άλλοι πάλι ανοίγανε φοβισμένοι την πόρτα τους, νομίζοντας ότι επρόκειτο

για άλλη μία από τις συνηθισμένες τα τελευταία χρόνια εφόδους της αστυνομίας, αλλά παρέμεναν βυθισμένοι στη σιωπή ακόμα και όταν καταλάβαιναν πως οι επισκέπτες δεν ήταν από τις αρχές. Όσο για τις οικογένειες των κοριτσιών που είχαν αυτοκτονήσει (ο Κα μέσα σε πολύ λίγη ώρα είχε μάθει για έξι περιπτώσεις), οι γονείς τους λέγανε ότι τα κορίτσια τους δεν είχαν παραπονεθεί ποτέ για τίποτα, ότι τα περιστατικά τους είχαν κάνει μεγάλη εντύπωση και ότι τους είχαν στενοχωρήσει πολύ.

Κάθισαν πάνω σε παλιά ντιβάνια και μισοδιαλυμένες καρέκλες μέσα σε παγωμένα δωμάτια μικρά σαν τρύπες –στο πάτωμα χώμα ή χαλιά μηχανής–, και εκεί, ανάμεσα στα παιδιά –όλο και πιο πολλά, θαρρείς, από σπίτι σε σπίτι– που παίζανε με μισοσπασμένα πλαστικά παιχνίδια (αυτοκινητάκια και κουλές κούκλες), μπουκάλια, άδεια κουτιά από φάρμακα και τσάγια, μπροστά στις ξυλόσομπες, τις ηλεκτρικές σόμπες που δούλευαν με κλεμμένο ρεύμα, τις μόνιμα ανοιχτές αλλά βουβές τηλεοράσεις, ακούσανε για τη φτώχεια του Καρς, για τα ατέλειωτα προβλήματα του, ιστορίες για τους άνεργους και τις αυτόχειρες κοπέλες. Μανάδες που κλαψούριζαν επειδή τα παιδιά τους ήταν χωρίς δουλειά ή στις φυλακές, άντρες που δούλευαν κάθε μέρα δωδεκάωρο στα χαμάμ αλλά κατάφεραν με δυσκολία να χορτάσουν τις οκταμελείς οικογένειές τους, άνεργοι που τους απασχολούσε η σκέψη να πάνε ή να μην πάνε στον τσαϊχανέ επειδή σκέφτονταν τα έξοδα, μίλησαν στον Κα με παράπονο για την τύχη τους, για το κράτος, για τον δήμο τους, του είπαν την ιστορία τους λες και ήταν πρόβλημα εθνικό και κρατικό. Σε κάποιο σημείο των ιστοριών και της οργής, και παρά το άσπρο φως που έμπαινε από το παράθυρο, ο Κα ένιωσε λες και τα σπίτια όπου μπαινόβγαινε βυθίζονταν στο μισοσκόταδο. Τα δωμάτια ήταν τόσο σκοτεινά, που δυσκολευόταν να διακρίνει τα σχήματα των

πραγμαμάτων, κι έτσι, όταν αναγκαζόταν να κοιτάξει έξω το χιόνι που έπεφτε, τον τύφλωνε – ήταν σαν κουρτίνα από τούλι, αισθανόταν σαν να είχε χαθεί στη σιωπή του χιονιού, και το μυαλό και η μνήμη του αντιστέκονταν πια στις ιστορίες φτώχειας και αθλιότητας.

Όστούσο μέχρι τον θάνατό του δεν μπόρεσε να ξεχάσει ποτέ καμιά από τις ιστορίες αυτοκτονίας που άκουσε. Δεν ήταν η φτώχεια, η απελπισία, η αδιαφορία αυτά που συγχλόμισαν τον Κα. Ούτε η αναισθησία των πατεράδων και των μανάδων που έσπαζαν στο ξύλο τα κορίτσια τους και δεν τους επέτρεπαν ούτε στον δρόμο να βγαίνουν, ούτε η καταπίεση των ζηλόφθονων συζύγων, ούτε η αναπαραδιά. Αυτό που πραγματικά ξάφνιασε και τρόμαξε τον Κα ήταν το γεγονός ότι οι αυτοκτονίες είχαν εισβάλει στην καθημερινότητα απροειδοποίητα, αθόρυβα, απότομα.

Για παράδειγμα, μια κοπέλα που θα την αρραβώνιαζαν με το ζόρι με έναν ηλικιωμένο ιδιοκτήτη τσαϊχανέ, μόλις έφαγε όπως κάθε βράδυ με τη μητέρα, τον πατέρα, τα τρία μικρότερα αδέρφια και τη γιαγιά της, και αφού μάζεψε το τραπέζι με τα αδέρφια της όπως έκανε πάντα, παίζοντας και γελώντας, από την κουζίνα όπου πήγε για να φέρει γλυκό βγήκε στον κήπο, μπήκε από το παράθυρο στο δωμάτιο των γονιών της και αυτοκτόνησε με το κυνηγετικό όπλο του πατέρα της. Όταν μετά τον πυροβολισμό οι γονείς της βρήκαν στο υπνοδωμάτιό τους να σπαρταράει μες στα αίματα το κορμί της κόρης τους, ενώ νόμιζαν πως ήταν στην κουζίνα, δεν μπορούσαν να καταλάβουν ούτε γιατί είχε αυτοκτονήσει η κοπέλα, ούτε πώς είχε βρεθεί από την κουζίνα στο υπνοδωμάτιο. Άλλη μία δεκαεξάχρονη κοπέλα, αφού μαλλιοτραβήχτηκε όπως κάθε βράδυ με τα δυο αδέρφια της για το κανάλι που θα βλέπανε στην τηλεόραση, για το τηλεκοντρόλ και για το ποιος θα το κρατούσε, αφού έφαγε δυο δυνατά χαστούκια από τον πατέρα τους που

ήρθε να τους χωρίσει, πήγε στο δωμάτιό της, σήκωσε ένα μεγάλο μπουκάλι φυτοφάρμακο Μορταλίν και το ήπιε σαν να έπινε γκαζόζα. Άλλη μία, όταν βαρέθηκε να τρώει ξύλο από τον άνεργο και κομπλεξικό άντρα της, που τον παντρεύτηκε από έρωτα στα δεκαπέντε της και που έξι μήνες πριν είχε φέρει στον κόσμο το παιδί του, μετά από έναν συνηθισμένο καβγά πήγε στην κουζίνα, κλείδωσε την πόρτα, και παρά τις φωνές του άντρα της, ο οποίος, υποφιαζόμενος τι πήγαινε να κάνει η γυναίκα του, προσπαθούσε να σπάσει την πόρτα, κρεμάστηκε πολύ γρήγορα από το σκοινί και τον γάντζο που είχε έτοιμα από πριν.

Ο Κα ένιωθε να εντυπωσιάζεται που σε όλες αυτές τις ιστορίες η ζωή περνούσε στον θάνατο με ταχύτητα και απελπισία. Οι καρφωμένοι στο ταβάνι γάντζοι, τα γεμάτα από πριν όπλα, τα μπουκάλια με τα φυτοφάρμακα που είχαν ήδη μεταφερθεί από το ένα δωμάτιο στο άλλο δείχνανε πως οι αυτόχειρες κοπέλες είχαν πολύ καιρό την αυτοκτονία στο μυαλό τους.

Οι ξαφνικές αυτοκτονίες των κοριτσιών και των νεαρών γυναικών άρχισαν πρώτα στο Μπάτμαν, σε μια περιοχή εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά από το Καρς. Το γεγονός ότι ενώ σε όλο τον κόσμο οι αυτοκτονίες αντρών ήταν τρεις τέσσερις φορές περισσότερες από τις αυτοκτονίες γυναικών, και ότι στο Μπάτμαν οι αυτόχειρες γυναίκες ήταν τρεις φορές περισσότερες από τους άντρες, με αποτέλεσμα το ποσοστό αυτοκτονιών να είναι τέσσερις φορές πάνω από τον μέσο όρο στον κόσμο, στην αρχή τράβηξε την προσοχή ενός φιλότιμου νεαρού υπαλλήλου της Κρατικής Στατιστικής Υπηρεσίας στην Άγκυρα, αλλά κανείς δεν ενδιαφέρθηκε όταν ένας φίλος του δημοσιογράφος δημοσίευσε στην εφημερίδα *Τζουμχουριέτ* την ασήμαντη είδηση. Όταν όμως διάβασαν την είδηση οι ανταποκριτές των γερμανικών και γαλλικών εφημερίδων, και πολλοί ξένοι δημοσιογράφοι

επισκέφτηκαν την πόλη και δημοσίευσαν στις χώρες τους τα ρεπορτάζ που έκαναν επιτόπου, μόνο τότε οι τουρκικές εφημερίδες έδωσαν σημασία στις αυτοκτονίες και ντόπιοι δημοσιογράφοι πήγαν στο Μπάτμαν. Σύμφωνα με την άποψη των κρατικών λειτουργών που ενδιαφέρθηκαν για την υπόθεση, το ενδιαφέρον αυτό και τα δημοσιεύματα έφεραν μερικές από τις κοπέλες πιο κοντά στην αυτοκτονία. Ο αντινομάρχης με τον οποίο μίλησε ο Κα είπε ότι οι αυτοκτονίες στο Καρς στατιστικώς δεν ήταν στο επίπεδο των αυτοκτονιών στο Μπάτμαν, ότι «για την ώρα» δεν είχε αντίρρηση στην επικοινωνία του Κα με τις οικογένειες των αυτοχείρων κοριτσιών, και παρακάλεσε τον Κα, στη συζήτηση μαζί τους, να μη χρησιμοποιήσει πολλές φορές τη λέξη «αυτοκτονία» και να μη μεγαλοποιήσει τα περιστατικά στη δημοσιογραφική του έρευνα για την εφημερίδα *Τζουμχουριέτ*. Μια επιτροπή με μέλη μερικούς ψυχολόγους ειδικευμένους στις αυτοκτονίες, αστυνομικούς, εισαγγελείς και εργαζόμενους στη Διεύθυνση Θρησκευμάτων ήταν έτοιμη να πάει από το Μπάτμαν στο Καρς, αφίσες της Διεύθυνσης Θρησκευμάτων όπου ήταν γραμμένο «Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Η ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ» είχαν ήδη αναρτηθεί, και φυλλάδια με το ίδιο περιεχόμενο είχαν φτάσει στη νομαρχία και ήταν έτοιμα να διανεμηθούν. Αλλά ο αντινομάρχης δεν ήταν καθόλου βέβαιος ότι τα μέτρα αυτά θα σταματούσαν τις αυτοκτονίες που είχαν αρχίσει να απλώνονται σαν επιδημία· φοβόταν μήπως τα «μέτρα» είχαν το αντίθετο αποτέλεσμα. Επειδή, σκεφτόταν, πολλά κορίτσια αποφασίζανε να αυτοκτονήσουν από αντίδραση στα αδιάκοπα κηρύγματα του κράτους, των πατεράδων τους, των συζύγων τους και των ιμάμηδων.

«Αιτία για τις αυτοκτονίες είναι οπωσδήποτε η υπερβολική δυστυχία των κοριτσιών μας. Δεν υπάρχει αμφιβο-

λία» είπε ο αντινομάρχης στον Κα. «Αν όμως η πραγματική αιτία των αυτοκτονιών ήταν η δυστυχία, τότε θα έπρεπε να αυτοκτονήσουν οι μισές γυναίκες στην Τουρκία». Ο αντινομάρχης, με μουστάκι σαν βούρτσα και πρόσωπο που θύμιζε σκίουρο, είπε στον Κα πως τις γυναίκες τις θύμωνε η αντρίκεια φωνή του κράτους, των οικογενειών και της θρησκείας που τις συμβούλευε «Μην αυτοκτονείτε!», και του αποκάλυψε με περηφάνια ότι είχε ζητήσει γραπτώς από την Άγκυρα να συμμετάσχει τουλάχιστον μία γυναίκα στις επιτροπές που έστελνε να προπαγανδίσουν ενάντια στις αυτοκτονίες.

Η άποψη ότι η αυτοκτονία ήταν μεταδοτική όπως η φυματίωση συζητήθηκε για πρώτη φορά μετά τον ερχομό μιας κοπέλας από το Μπάτμαν στο Καρς για να αυτοκτονήσει. Ο Κα μίλησε με τον θείο της κοπέλας καθώς εκείνος κάπνιζε το τσιγάρο του, ένα απόγευμα στη γειτονιά Ατατούρκ, σε έναν κήπο κάτω από τις χιονισμένες αγριελιές (δεν είχαν επιτρέψει στον Κα να μπει στο σπίτι τους), ο οποίος του είπε ότι η ανιψιά του στο Μπάτμαν, όπου είχε πάει δυο χρόνια πριν, από το πρωί μέχρι το βράδυ έκανε δουλειές του σπιτιού, δεχόταν να τη μαλώνει η πεθερά της επειδή δεν έκανε παιδιά, αλλά αυτά δεν ήταν λόγοι αυτοκτονίας: την ιδέα της αυτοκτονίας την είχε πάρει η κοπέλα από τις άλλες γυναίκες που αυτοκτονούσαν στο Μπάτμαν, και οι συγγενείς της στο Καρς, όταν το πρωί της μέρας που θα γύριζε στο Μπάτμαν βρήκαν στο κρεβάτι το νεκρό της σώμα και δίπλα στο μαξιλάρι της το γράμμα που έγραφε ότι είχε πάρει δυο κουτιά υπνωτικά χάπια, σοκαρίστηκαν, επειδή όσον καιρό ήταν εκεί στο Καρς, κοντά στην οικογένειά της, η συχωρεμένη έδειχνε πολύ ευτυχημένη.

Τη γυναίκα που έφερε την ιδέα της αυτοκτονίας από το Μπάτμαν στο Καρς μιμήθηκε έναν μήνα μετά η δεκαεξάχρονη κόρη της θείας της. Αιτία της αυτοκτονίας αυτής, για

την οποία ο Κα υποσχέθηκε στους δακρυσμένους γονείς να γράψει πολλές λεπτομέρειες στην εφημερίδα, ήταν τα λόγια μιας δασκάλας, που είπε στην τάξη ότι η κοπέλα δεν ήταν παρθένα. Πολύ σύντομα όλο το Καρς ήξερε τι είχε πει η δασκάλα, ο αρραβωνιαστικός της κοπέλας διέλυσε τον αρραβώνα τους, και τα πηγαινέλα στο σπίτι της για προξενιά, αν και ήταν αρραβωνιασμένη, σταμάτησαν. Η γιαγιά της κοπέλας άρχισε να της λέει: «Εσύ έτσι και αλλιώς δε θα παντρευτείς», και όταν ένα βράδυ, ενώ βλέπανε όλοι μαζί στην τηλεόραση σκηνές από μια τελετή γάμου, ο μεθυσμένος πατέρας της έβαλε τα κλάματα, η κοπέλα πήρε όλα τα υπνωτικά χάπια που είχε κλέψει από τη γιαγιά της και πήγε να κοιμηθεί (δεν ήταν μόνο η ιδέα της αυτοκτονίας μεταδοτική αλλά και η μέθοδός της). Όταν έγινε νεκροψία και αποδείχθηκε πως η κόρη του ήταν παρθένα, ο πατέρας δεν κατηγορήσε μόνο τη δασκάλα που είχε διαδώσει το κουτσομπολιό αλλά και τη συγγένισσα που είχε πάει από το Μπάτμαν στο Καρς για να αυτοκτονήσει. Οι γονείς της κοπέλας περιέγραψαν με κάθε λεπτομέρεια την αυτοκτονία της κόρης τους επειδή ήθελαν να γράψει ο Κα στην εφημερίδα ότι η κατηγορία πως δεν ήταν παρθένα ήταν αβάσιμη, αλλά και να εκθέσει τη δασκάλα που είχε βγάλει τα κουτσομπολιά.

Υπήρχε κάτι σε όλες αυτές τις ιστορίες που βύθιζε τον Κα σε μια παράξενη απελπισία: ήταν το γεγονός ότι οι αυτόχειρες κοπέλες δεν είχαν τον χρόνο ούτε τη δυνατότητα να μείνουν μόνες για να αυτοκτονήσουν. Τα κορίτσια που είχαν αυτοκτονήσει παίρνοντας υπνωτικά χάπια, ακόμα και όταν πέθαιναν σιωπηλά και αθόρυβα, μοιράζονταν το δωμάτιό τους με κάποιον άλλο. Ο Κα, που είχε μεγαλώσει στην Ιστανμπούλ, στην περιοχή Νισάντας, διαβάζοντας δυτική λογοτεχνία, κάθε φορά που φανταζόταν τη δική του αυτοκτονία ένιωθε πως θα έπρεπε να έχει στη διάθεσή του

πολύ χρόνο, τον δικό του χώρο, το δικό του δωμάτιο, χωρίς να του χτυπάει κανείς για μέρες την πόρτα. Κάθε φορά που άφηνε τον εαυτό του να παρασύρεται από τις φαντασιώσεις της δικής του αυτοκτονίας, για την οποία θα αποφάσιζε μόνος του και θα προχωρούσε στην πραγμάτωσή της αργά αργά με υπνωτικά χάπια και ούισκι, ο Κα φοβόταν τόσο πολύ την απέραντη μοναξιά που έβλεπε μπροστά του, ώστε δεν μπορούσε να σκεφτεί ποτέ σοβαρά το θέμα αυτοκτονία.

Η μόνη που με την αυτοκτονία της προξένησε στον Κα αυτό το συναίσθημα μοναξιάς ήταν μια «κοπέλα με μαντίλα» που είχε κρεμαστεί περίπου πέντε βδομάδες πριν. Ήταν ένα από τα κορίτσια του Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου στα οποία, σύμφωνα με μια εντολή από την Άγκυρα, είχε απαγορευτεί η είσοδος πρώτα στα μαθήματα και έπειτα στο κτίριο, επειδή είχαν αρνηθεί να βγάλουν τη μαντίλα τους. Από όσες οικογένειες είχε έρθει σε επαφή ο Κα, η δική της ήταν η λιγότερο φτωχική. Καθώς έπινε την κόκα κόλα που του πρόσφερε από το ψυγείο του ο θλιμμένος πατέρας, ιδιοκτήτης ενός μικρού μπακάλικου, ο Κα έμαθε πως η κοπέλα είχε αποκαλύψει το σχέδιό της να αυτοκτονήσει στην οικογένειά της και στις φίλες της. Μπορεί η κοπέλα να είχε μάθει να φοράει μαντίλα από τη μητέρα της και την οικογένειά της, από τις φίλες της όμως που αντιστέκονταν και από τους διευθυντές της σχολής της που επέβαλλαν τις απαγορεύσεις είχε μάθει να τη θεωρεί ένα από τα σύμβολα του πολιτικού ισλάμ. Ήταν τόσο πολλές οι απουσίες της, που παραλίγο να την αποβάλουν από το ινστιτούτο όπου πήγαινε, μιας και οι αστυνομικοί της απαγόρευαν την είσοδο επειδή, παρά τις πιέσεις της μητέρας της και του πατέρα της, αρνιόταν να βγάλει τη μαντίλα. Βλέποντας μερικές φίλες της να ξεσκεπάζουν το κεφάλι τους καθώς αποφάσιζαν να σταματήσουν να αντιστέκονται, και άλλες να βγάζουν τις μαντίλες και να φοράνε περούκες,

άρχισε να λέει στον πατέρα της και τις φίλες της πως «τίποτα δεν έχει νόημα στη ζωή», πως «δεν ήθελε να ζήσει άλλο». Κανείς δε σκέφτηκε ότι η θεοσεβούμενη κοπέλα θα αυτοκτονούσε, καθώς εκείνες τις μέρες η κρατική Διεύθυνση Θρησκευμάτων αλλά και οι ισλαμιστές επαναλάμβαναν όλη την ώρα στο Καρς με φέιγ βολάν και αφίσες πως η αυτοκτονία είναι μία από τις μεγαλύτερες αμαρτίες. Η κοπέλα, που τη λέγανε Τεσλιμέ, την τελευταία της βραδιά παρακολούθησε αμίλητη στην τηλεόραση το σίριαλ *Μαριάννα*, έφτιαξε και πρόσφερε στους γονείς της τσάι, κλείστηκε στο δωμάτιό της, πλύθηκε, προσευχήθηκε, άφησε για αρκετή ώρα να την παρασύρουν οι σκέψεις και οι προσευχές της, και έπειτα έδεσε τη μαντίλα της στον γάντζο του φωτιστικού του δωματίου και κρεμάστηκε από χει.